

ELŐSZÓ AZ ÖTÖDIK ÉVFOLYAMHOZ.

April 6-án négyszáz éve, hogy Hunyadi Mátyás, Magyarország egyik legdicsőbb királya, örökre lehunyta szemeit.

Alakját nemcsak a hatalmas hódító, a győztes hadvezér nimbusza környezi, hanem mint az elnyomottak védője, s a kulturalis törekvéseknek, művészet és tudománynak bőkezű pártfogója is, örök nevet vívott ki magának.

Kormányá alatt, egyik koszorúsunk szerint: «Örült a szegény, vígadott a gazdag; a földműves biztonságos a gabonáját, nem kellett félnie, hogy azt idegen seregek patkói letapodják; a bajnok örömet ment a csatába, mert diadal várt reá ott is. Kívül hatalmas, belül erős volt az ország; harczainak nagy részét határain kívül viselte. Igazság honolt az egész birodalomban; a törvény egyenlően osztatott gazdagnak és szegénynek.»

Valóban, alig mutat föl a történelem még egy második fejedelmet, kinek, egyszerűsége mellett is, oly tartós és ékesen szóló emlék hirdetné uralkodását, mint az övét e közmondás: «Meghalt Mátyás király, oda az igazság!»

Uralkodása összeesett a renaissance korszakkal, a tudományok és művészetek újjászületésével; midőn

Konstantinápoly elfoglalása után, az ókor örökbecsű művei többnyire olasz földre kerültek, s az ottani fejedelmek körében nemcsak hő pártfogókra, de buzgó terjesztőkre is találtak. A középkor merev nézete irodalom- és művészetről, e kincsekkel megismerkedve, helyet adott szabadabb fölfogásnak; visszatérve «pogánysága» miatt a rövidlátó ascetizmustól addig túlságosan üldözött klasszicizmusához, s az emberibb, s épp ezért igazabb fölfogáshoz.

Ki országának anyagi jólétét és dicsőségét anynyira szíven viselte, hogy ne iparkodott volna a szellemi nagyság elérésében is a többi országokkal nemcsak lépést tartani, hanem azokat lehetőleg még felülmúlni? Mátyás király palotáit pompás szobrok, festmények ékesíték, s a több mint ötvenezer kötetre menő budai nagy könyvtárra évenként harminczháromezer aranyat áldozott; részben nevezetesebb művek megszerzésére, részben a Florenczben s más helyeken folyton az ő számára dolgozó könyvmásolók díjazására.

Tudománykedveléséről bizonyoságot tesz a pozsonyi egyetem alapítása, s az ennél még nagyobb, negyven-ezer tanulóra számított, ilynemű budai intézet; valamint hogy a külföld legtudományosabb férfait iparkodott maga köré gyűjteni, s azoknak egyes munkáit a legnagyobb bőkezűséggel díjazta. Így a többek között egy csillagászati mű íróját nyolczszáz arany tiszteletdíjjal s ezenfölül kétszáz arany évdíjjal jutalmazta.

Ily nagymérvű tudományos mozgalom mellett nem csoda, ha a Luther Márton által később az «emberiség második megváltójának» nevezett nyomda hazánkban is élénken érzett hiányt képezett, de sőt szellemi szükségletté vált.

A király példája a tudományok kedvelésében számos követőkre talált az egyházi és világi országnagyokban. Ezek között a nagymíveltségű Geréb László, budai prépost és alkancellárban is, s az ő ösztönzésére hívja meg 1472-ben Hess Andrást Velenczéből, s rendeztetni be Budán az első hazai könyvnyomdát.

Ballagi Aladár szerint valószínűleg a «Magni Basili de legendis poetis» című könyv volt Mátyás király nyomdájának első terméke; miután kolophonja (az ősnymtatványokon a nyomdász zársorai): Sic finis libelli Basili est per A(ndream). H(ess); évszám nincsen kitéve.

Általában a «Chronicon Budense» név alatt ismeretes, valósággal azonban «Chronica Hungarorum» címet viselő könyv ismertetik el az első magyarországi nyomtatványnak. A nagy nyolczadrétű könyv, az akkoriban általánosan divott goth betűktől eltérőleg, mediavel jellegű írásból van szedve, címlapján elég csinos monumental betűk vannak alkalmazva, s a kolophon tanúsága szerint: Finita Bude Anno dñi M. CCCC. LXXIII. in uigilia penthecostes: per Andreã He[is], vagyis 1473 pünkösöd szombatján (június 5-én) végeztetett be.

A majdnem pergamen vastagságú papírra nyomott, 67 levélre terjedő könyv, tartalmára nézve a Thuróczi-féle krónikával legnagyobb részben megegyező, két részre oszlik, s azokban a magyar történetet, a hunok mesés eredetétől kezdve Mátyás király koronáztatásáig tárgyalja. Kezdetén természetesen ajánlat van, Geréb Lászlóhoz intézve.

E könyvészeti tekintetből ritka kincsből egész Európában kilencz példány ismeretes, melyek közül három Magyarországon őriztetik (magyar nemzeti múzeum, József főherceg, pécsi püspök birtokában egy-egy);

továbbá egy-egy a bécsi és müncheni udvari könyvtárakban, egy-egy a prágai és lipcsei egyetemi könyvtárakban; az utolsó két példány pedig a római Rossi-féle és a halicsi Czartorisky-könyvtárak tulajdonát képezi.

A ki az 1882 tavaszán rendezett országos könyvkiállításon e tisztos szürke nyomású könyvet, egyenlőtlen szövegbetűivel, behatóbb figyelemre méltatta, kivált ha az illető magyar nyomdász volt, lehetetlen, hogy ne érezte volna a kegyelet érzését, épp úgy annak készítője, valamint a nagy király iránt, kinek buzgalma folytán hazánk a nyomdászat meghonosításában megelőzött a kulturában nem egy előhaldottabb országot. Így Belgium- és Hollandiát, hova csak a következő évben hozatott be. Spanyolország és Anglia is csak 1474-ig, Cseh- és Lengyelország 1475-ig, Ausztria és Dánia 1482-ig, Svédország 1483-ig s végre Morvaország is csak 1500-ig viheti vissza legrégibb nyomtatványait; míg Berlinben csak nagy későn, 1540-ben, Havasalföldön 1630-ban, Éjszakamerikában (Cambridge, Massachusetts állam) 1639-ben állítottatott föl az első nyomda.

De nemcsak e tekintetben gondolhatunk vissza bizonyos meglepéssel kulturtörténetünk múltjára, hanem a mi a könyvkereskedést, a szellemi fejlődés e másik tényezőjét illeti, hazánk ebben is, már Hunyadi Mátyás idejében, jelentékeny helyet foglal el. Sőt az eleinte nyomdával kapcsolatos könyvkereskedés önállósításának kezdeményezése is hazánkban indult meg, minek példáját a külföld is csakhamar elismeréssel követte.

Mindamellet az első budai nyomda nem volt hosszú életű. Valószínűleg már 1484-ben megszűnt; mert ez évben egy esztergomi missalet Nürnbergben, Kobur-

ger Antalnál nyomattak s Feger, budai könyvárús is, 1485-ben Thuróczi János «Chronicon»-ját Augsburgban, egy másik, liturgiai könyvet pedig az esztergomi érsek számára Bécsben, Winterbergernél nyomatta.

Némelyek a nyomda megszűnésének okát Hess halálában keresik. Ez azonban nincsen bebizonyítva, s elfogadható okul nem is állhat fenn; mert ez esetben is találhattak volna a nyomda vezetésére elég alkalmas, magyar származású egyént is a külföldön. Így Velenczében, Padua-, Cremona- és Lyonban. A kikhez csatlakozik Szebeni Tamás is, ki 1481-ig előbb Mantuában, később pedig Modenában saját üzlettel bírt. Szóval, alkalmas egyéneken nem volt hiány, hanem inkább áll Ballagi Aladár föltevése, hogy az első budai nyomdát valami elemi csapás pusztította el; a nyomda romjainak pedig nem akadt új patronusa; kivált, ha meggondoljuk, hogy a kényes ízlésű király és udvara, Hess András—az akkori fogalmakhoz mérten is kezdetleges — munkáiban nem nagy gyönyörűséget lelhetek. Mátyás halála után még kevésbé, mikor a gyámoltalan utódok, az ő kezdeményezéseit nemhogy befejezni, de a már befejezetteket sem bírták föntartani. Később pedig, a folyton tartó, lassú pusztulást, mely az ő dicső alkotásait érte, a barbár hódítók tetőzték be, s mint egyéb hódított területeiken, úgy Budán is, az ő idejükben nyomda alapítására a légkör nem volt kedvező.

A kicsiny mag, melyet Mátyás király elvetett, végre mégis megfogamzott, hogy sok viszontagság után terebélyes tölgygyé erősödve, árnyékában minél gazdagabb szellemi élet minél biztosabb virágzásra juthasson. Magyarország jelenlegi nyomdászata az élénk napi sajtón kívül, jelentékeny s a külföld előtt is elismerésben részesülő tudományos és belletristicus irodal-

mat tesz közkinccsé. Nyomdai kivitel tekintetében is, legalább részben, nemcsak itthon, hanem fejlettebb nemzetek szakértői előtt is, méltánylólag, sőt dicsé-
rőleg is említetnek.

A siker dicsősége, mint sok másnál, úgy itt is, méltán a befejezőt — az előhaladottabb nemzedéket illeti. Mindazáltal a jobb érzésű kebel nem mulasztja el ilyenkor — napjainkban ugyan már ritkábban — az ezernyi nehézséggel küzdött úttörőknek is egy kegyeletes gondolatot szentelni.

Az «Évkönyv»-et kiadó Kör nemes intentiói szerint véltem cselekedni, midőn akkor, ha más egyetek és testületek s valószínűleg a nemzet túlnyomó többsége, a hatalmas és igazságos *király* haláláról kiállítás s más nagyszerű dolgokkal megemlékeznek: mi, a kik neki valamivel még többet is köszönhetünk, mint *a magyar nyomdászat első pártfogójáról*, néhány kegyeletes szóval szintén megemlékezünk.

* * *

A közölt Mátyás-arczkép a bécsi cs. és k. Ambrasa-
gyűjteményben őrzött igen hű dombormű után van rajzolva. A mi pedig másik mellékletünket illeti, elismeréssel kell fölemlítenem, hogy sok fáradsággal járó munkáját Fuchs Zsigmond úr, díj nélkül teljesítette, valamint a «Pallas» nyomda vezetősége annak díj nélküli kinyomatását szíves volt engedélyezni.

És most, köszönetet mondva dolgozótársaink és egyéb jóakaróink buzgalmaért; fogadják szíves üdvöz-
letünket mindazok, kiket velünk együtt lelkesített és lelkesít ezután is a magyar nyomdászat minél virág-
zóbbá tétele. Jusson eszükbe, a mit Magyarország leg-
nagyobb fia nemrégiben mondott, hogy «A mely nép
nem tud már lelkesedni, annak közel van végórája!»

Ács Mihály.